

Inhoud

Lesbos	4	Gandhi 1	101
Izmir	6	Calcutta 2	105
Alanya	8	Oost-Pakistan	111
Armenië	10	Rampgebied	115
Ararat	12	Dacca	127
Vietnamweigeraar	14	Varanasi (Benares)	131
Teheran	18	Kasjmir	143
Duitse imam	19	Amritsar-Sikhs	147
Iran	22	Gandhi 2	149
Fotoperikelen	23	Peshawar/Khyberpas	151
Baluchistan	25	Afghanistan	154
Grensperekelen	31	Amadsja	157
Delhi-Agra	34	Kabul	166
Bombay	40	Kandahar	170
Goa	45	Herat	172
Kerala	47	Grens Iran	174
Madurai	51	Ankara/Atatürk	178
Ceylon	63	Istanbul	183
Pondicherry	73	Jahin of Dahin	186
Madras	83	Iraanse weldoener	189
Puri	92	Duitse weldoeners	192
Calcutta 1	98	Welkom thuis	195
		Verantwoording	199

Enkele veranderingen na optekenen tekst (maart 1971):

Een maand erna veranderde Oost-Pakistan in Bangladesh, waarvan de onafhankelijkheid een jaar later werd erkend na een bloedige oorlog. In 1972 wijzigde Ceylon de naam in Sri Lanka; verschillende steden pasten hun naam aan, Bombay werd Mumbai etc. In 1979 werd de shah van Iran verjaagd, kort daarna werd Iran een Islamitische republiek. In dezelfde tijd viel de Sovjet-Unie Afghanistan binnen, waarna oorlog en burgeroorlog het land verscheurden, tot op de dag van vandaag. Jalalabad werd door beschietingen en bombardementen verwoest.

Copyright 2017 Wolter Blankert

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd in welke vorm dan ook, zonder schriftelijke toestemming van de auteur. De foto's zijn van de auteur of van medereizigers (zie verantwoording achterin). In afwijking van het voorafgaande mogen tekst en foto's vrij worden gebruikt voor aantoonbaar niet-commercieel gebruik, mits met bronvermelding en met melding aan: wolterblankert@hotmail.com

Toen Afghanistan het paradijs was

*Reisnotities langs de hippietrail uit 1970,
deels eerder verschenen in Hitweek en De Nieuwe Linie*

Wolter Blankert

Voor mijn vrouw, Ine, die me ertoe zette dit boek te maken

Een aardrijkskundeleraar die nooit gereisd heeft, is als een dominee zonder geloof. Daarom heb ik na een paar jaar lesgeven mijn baan opgezegd om op reis te gaan. De hippies achterna, over land naar India. Geen sprong in het duister, na terugkeer zal ik zonder moeite weer een vaste baan vinden. Die flexibiliteit is een groot voordeel van het leraarschap. Mijn beperkte spaargeld moet voldoende zijn om het in het oosten een jaar uit te zingen. Door Turkije, Iran en Pakistan is het vlot en veilig reizen. Het paradijselijke Afghanistan bezoek ik op de terugweg, het hoogtepunt voor het laatst bewaren. Het startpunt van de Hippie-trail is Istanbul, maar ik wilde me eerst verlustigen aan de klassieke oudheid voordat ik oostwaarts zou trekken. Daarom koos ik voor de route via Athene en het Griekse eiland Lesbos.

Lesbos

Kennelijk heb ik me onvoldoende voorbereid, want het ging mijn voorstellingsvermogen te boven dat er geen reguliere verbinding zou bestaan tussen Lesbos en een Turkse kustplaats, een korte oversteek. Toch bleek dat het geval, met de slechte relatie tussen Turkije en Griekenland als oorzaak, geen stimulans voor het toch al beperkte toerisme. Diverse Grieken met kennis van zaken raadden mij aan de boot terug naar Athene te nemen en vandaar over land te reizen. Een reële optie, maar het stuitte mij tegen de borst vanwege de omweg. Daarom ging ik bij jachten in de haven van het schilderachtige Mytilene informeren of zij mij konden overzetten. Dat ging zo maar niet, lieten verschillende schippers weten, daarvoor moest je een speciale vergunning hebben met Griekse en Turkse stempels erop. Een kapitein wees me op een boot verderop die daarover zou beschikken. Dat bleek te kloppen, de al oude schipper op dit jacht van zo'n tien meter wilde me wel overzetten, voor 100 gulden. Een veelvoud van de kosten via de omweg, een hap uit mijn reisbudget. Ik berekende mijn reserves en besloot erop in te gaan. Om een gunst ging het niet, de schipper deed dit beroepsmatig. In de zomer zelfs regelmatig, maar buiten het seizoen waren er zelden gegadigden. Naar eigen zeggen behoorde hij tot de weinige Grieken met een goede relatie met de Turken, zonder dat kon je deze oversteek niet maken. Zo maar aan boord gaan, was er niet bij. Hij zou de volgende ochtend afmeren aan de kade van de immigratiedienst waar ik me moest melden. Aldus geschiedde.

ga naar het oosten schatie

Rondom 1970 was Hitweek, herdoopt in Aloha, een toonaangevend popblad

Daar moest ik een kleine twee uur wachten, waardoor ik de werkzaamheden van de douane kon gadeslaan. Elke kist werd open gebroken om te controleren op smokkelwaar, zachtzinnig ging het er daarbij niet toe. Een elektrisch fornuis kwam in stukken en brokken uit de verpakking door het voortdurend hameren erop. De brokken werden gecontroleerd en weer zorgvuldig ingepakt, de douane trof geen blaam. Tegen half elf kwam mijn schip opdagen, waarop een korte maar hevige ruzie tussen de schipper en een immigratiebeambte volgde. De schipper werd gesecondeerd door een matroos, of naar later bleek de reder, van midden dertig die twee kinderen meenam, een jongen van tien en een meisje van acht. Wat klierigheid betrof aan elkaar gewaagd, zij wakkerden de vrees van hun vader dat ze overboord zouden vallen bewust aan door gevaarlijke capriolen uit te halen. De zee was spiegelglad en wij deden dan ook alles op de motor, terwijl een drenzige motregen onze tocht opluisterde. Zo tuften wij in twee uur naar Ayvalik. De bemanning probeerde een conversatie met mij op te zetten, maar de Engelse woordenschat van de tolk, het jongetje van tien, bleek te beperkt om daar diepte aan te geven.

De beide oevers bleven steeds scherp in zicht. Halverwege hees de schipper de Turkse vlag, we waren de grens gepasseerd.

In het havenplaatsje aan de overkant, Ayvalik, werd hij als een oude bekende hartelijk ontvangen, papieren hoefden hij en zijn gezelschap niet te tonen. Ik

kreeg een stempel in mijn paspoort en daarmee was de zaak afgedaan. De schipper wees mij het busstation en zo maakte ik kennis met het voortreffelijke Turkse bussysteem. Heel Azië lag nu voor me open. Alle verhalen over liftend door Turkije trekken, bleken verzonnen, een poging om de zaken interessant voor te stellen. Voor onze begrippen kosten die luxebussen vrijwel niets. Er worden uitsluitend gereserveerde plaatsen verkocht en er is bijna altijd plaats. Alleen als alles tegenzit, moet je wel eens een dag wachten. Meestal houden de bussen zich aan hun tijdschema. Op de grotere busstations heerst felle concurrentie en wordt er om je klandizie gevochten. Een groot voordeel is dat Turkije ons alfabet gebruikt, als een van de weinige landen in Azië, waardoor de bestemming goed te lezen valt, de Turkse taal biedt weinig aanknopingspunten. Daarnaast heeft Turkije een relatief dicht spoorwegennet, aangelegd door de laatste sultans voor 1914, maar de treinen gaan trager en minder vaak. Daarom heb ik de spoorwegen links laten liggen. Dankzij die goede verbindingen is het afleggen van de 1600 km naar de Iraanse grens een fluitje van een cent, grotere kunst is het nog iets van het land te zien. Dat had trouwens geen prioriteit, want Turkije kun je best in een gewone vakantie bezoeken.

Izmir

Van Ayvalik was het niet ver naar Izmir, het vroegere Smyrna, de belangrijkste havenstad van Turkije. In 1920 bestond nog een derde deel van de bevolking uit Grieken en die probeerden na de Eerste Wereldoorlog aansluiting bij Griekenland te bewerkstelligen. Na de Griekse nederlaag in het binnenland van Turkije heroverden de Turken Izmir en staken de Griekse wijk in brand, volgens een andere lezing hebben de Grieken dat zelf gedaan. Het eind van het liedje was dat ze massaal moesten vluchten, waarbij zoals altijd bij volksverplaatsingen duizenden doden vielen. De Griekse overmoed na de Eerste Wereldoorlog werd zwaar afgestraft. Uiteindelijk werden zo'n miljoen Grieken 'geruild' voor zo'n half miljoen Turken.

Izmir viel vooral op door de kade, met prachtige houten boten eraan. Over de keien ratelen rijtuigen die als taxi dienst doen, terwijl de ezel gebruikt wordt als lastdier. Kinderen zijn volop ingeschakeld bij het arbeidsproces, bedelaars zie je op elke straathoek. Voor de toerist is het leven bespottelijk goedkoop, een hele

opluchting na mijn te hoge uitgaven in Griekenland. Een goede hotelkamer kun je soms voor een rijksdaalder krijgen, een enkele keer ben je het dubbele kwijt. Een maaltijd kost zelden meer dan een gulden. Izmir heeft een aardige oude stad die tegen de berghelling is opgebouwd, met de ezel als belangrijkste transportmiddel. Hier woonde ik een dienst in de moskee bij, wat door de reguliere bezoekers zeer op

prijs werd gesteld.

Bemoedigend knikten zij mij toe als de gewenste bewegingen van knielen en opstaan niet al te soepel verliepen. Na afloop kwamen velen mij de hand schudden om te informeren naar de vorderingen in mijn geloof, althans dat veronderstelde ik, de portee van de vragen ontging mij volkomen. De goed bedoelde behulpzaamheid van de Turken, die geen toeristen gewend zijn, kan hinderlijke vormen aannemen. Je kunt niet op een kaart kijken of iemand snelt toe om je te helpen, zonder dat je uiting hebt gegeven aan de behoefte daartoe. Toen ik naar het postkantoor vroeg, kreeg ik vijf

jongetjes als gids toegewezen die geen van allen wisten waar het was, zodat het tochtje om de hoek drie kwartier vergde. Verder moet je lange verhalen aanhoren, omdat de spreker zich niet kan voorstellen dat iemand geen Turks begrijpt. Langs de hoofdstraat dienen briefschrijvers hun diensten aan; doorgaans wijst dat op analfabetisme, maar het is best mogelijk dat iemand gewoon een getypte brief

wil. Welvarend ziet Izmir er niet uit. Het stikt langs de weg van verkopers met een beperkte nering. In Griekenland treden jongetjes op als schoenpoetser, in Turkije is dit een zaak van volwassen mannen. Niet ter bestrijding van de kinderarbeid, kinderen zijn veroordeeld tot minder aangename klusjes. Invaliden moeten aan de kost komen door te bedelen.

Alanya

Na Izmir voerde de tocht langs de Turkse zuidkust, waar de winters mild zijn. Hier verbleef ik enkele dagen in de verstilde plaatsjes Antalya en het bekoorlijke Alanya. Tot mijn verbazing werden hier naast sinaasappels ook bananen geteeld, die ik als geograaf altijd met de tropen geassocieerd had.

Voor het eerst van mijn leven deed ik mee met een jachtpartij, hiertoe uitgenodigd door twee Turken die ik toevallig ontmoette. Mogelijk door mijn aanwezigheid werd er niets geschoten, maar ook mijn metgezellen zagen er weinig krijgshaftig uit. De schutter was een man van middelbare leeftijd die zich onhandig voortbewoog. Werd ergens een geluid gehoord, dan snelde zijn veel jongere metgezel, die mij als een goede vriend beschouwde, luid stampend naar voren om langdurig te turen naar iets onbestemds, wat werd vergemakkelijkt door de grote glimmende klep aan zijn pet. Zodra hij de jachtbuit voldoende gelokaliseerd had, gebaarde hij naar de schutter. Die sloop met enig gerucht

naar voren om het wild in vizier te krijgen, maar slaagde daar nooit in. Om zich een houding te geven, mikte hij wel, maar schieten deed hij niet. Nu de jacht dreigde te mislukken, stapten zij over op het zoeken naar paddenstoelen, in navolging van enkele passerende kinderen. Hoewel de mandjes van de kinderen uitpuilden, vonden wij er slechts twee. Op een berg met een verlaten woning aanbeland, maakten mijn kameraden vuur om die twee paddenstoelen te roosteren.

Aan brood hadden zij gedacht en tot mijn verbazing smaakte het opperbest, al werd mijn genot wat beperkt door de gedachte dat het mogelijk om een giftige zwam ging. Ondanks hun Islamitisch geloof hadden zij een fles wijn meegenomen die er prima inging. Sinaasappels kon je overal plukken en dat deden we dan ook. We passeerden de ruïne van een stadsmuur met kerkje, uit de tijd toen Christenen hier nog de dienst uitmaakten. Het huidige Turkije is het oudste Christelijke gebied ter wereld, de apostel Paulus kwam er

vandaan. In Alanya, waar buitenlanders een onbekend verschijnsel zijn, word je overal met graagte ontvangen. Zo werd ik bij een kleermaker, die tevens politieagent bleek te zijn, op de thee gevraagd. Die sprak redelijk Engels, ongeveer even goed of slecht als ik. Die

kleermaker-politieagent vervaardigde met vlotte hand hele kostuums, kennelijk wordt een groot deel van de kleding nog zo gemaakt. Alles wat van buiten Turkije komt is peperduur en daardoor zeer gewild. Zo wordt er regelmatig een niet slecht bod uitgebracht op mijn fotoestel, scheerapparaat en nylon regenjas.

Om mij deze avond niet eenzaam op mijn hotelkamer te laten verkommeren, nodigden mijn nieuwe vrienden mij uit voor het theater. Het publiek bestond uit mannen. Een wuft geklede zangeres, er viel een blote schouder en een klein stukje buik te bewonderen, bracht dit publiek in grote opwindning met uitdagende gebaren, waarmee zij haar zang kracht bijzette. Ze werd begeleid door twee mannelijke muzi-

kanten, met een speciaal soort gitaar en een trechtervormige trommel. Het klapstuk van de avond bestond uit het optreden van de zanger Attila, een kantoorbediende met krullend schapenhaar en een bijpassende hoornen bril, voor deze gelegenheid gestoken in een geel pak. Hij bracht verschillende liederen ten gehore, melancholiek van aard, vast over vergeefse liefdes. Hij werd beloond met een ovationeel applaus.

Daarna ging het richting Adana, nu eens door een golvende vlakte, dan weer langs een steile kust met nauwelijks ruimte voor de weg.

De buschauffeurs zijn sjofel gekleed en maken een bedeesde indruk tegenover de passagiers. Toch rijden zij met grote vaardigheid over de smalle en soms slechte wegen. Hun hulpje, dat de kaartjes moet controleren, de passagier van water moet voorzien en zijn handen om het uur met eau de cologne moet besprenkelen, is doorgaans gehuld in lompen en zelden ouder dan zestien.

We reden door steeds ruigere bergen, waarbij wij de Eufraat overstaken via een smalle ijzeren brug, naar Erzurum, min of meer op de grens van het oude Armenië. Voor stedenschoon hoef je in het algemeen niet naar Turkije te gaan. De klassiek Turkse woningen met rijkelijk versierde erkers zijn schaars geworden. Met weinig fantasie gebouwde nieuwbouw overheerst, dat gold ook voor het koude Erzurum met sneeuw op de berghellingen.

Armenië

Een op het eerste gezicht niet vriendelijke maar wel praatgrage Turk legde me in goed Duits uit dat hij een Armeense grootmoeder had gehad, maar Christelijke Armeniërs vielen er in deze stad nu niet meer te vinden. Met overtuiging betoogde hij dat hun verdrijving uit deze streken even triest als terecht was geweest. Tijdens de Eerste Wereldoorlog maakten ze gemene zaak met de oprukkende Russen. De meerderheid van de bevolking hadden ze nooit ergens gevormd, hier in Erzurum misschien 10%, in de steden meer naar het oosten niet meer dan 25%. Sommige dorpen hadden wel een Armeense meerderheid gehad, maar ook niet gek veel. Al voor 1914 werd het platteland geteisterd door rovende Koerdische nomaden. Tijdens de oorlog werden die steeds brutaler, vooral toen ze merkten dat het doodslaan van Armeniërs bij de overheid in goede aarde viel. Toen hij dat zei toonde mijn gesprekspartner pretoogjes, zijn sombere gezicht klaarde ervan op. Toen de Russen naderden moesten die verraderlijke Armeniërs dus weg, zijn grootmoeder niet, die was met een Turk getrouwd en

moslim geworden. Dat laatste bood ook aan sommige andere Armeniërs een uitweg, stom dat ze dat niet allemaal hadden gedaan. De rest moest zijn boeltje pakken en lopend of in veewagens naar het zuiden vertrekken. Daardoor moesten ze door Koerdisch gebied, of dat bewust zo gepland was, wist hij niet. Zoals al gezegd, deden die Koerden niets liever dan christenen doden en beroven, in die volgorde, daardoor kwamen er duizenden om. Veel meer door honger en ziekte, maar daar hadden de Turken zelf evenveel last van. Erg best georganiseerd was het niet in die tijd, voor de tijd van Atatürk. Van bewust uitmoorden was geen sprake, dat was lelijke laster, verspreid door Armeniërs in Europa. Het beste bewijs daarvoor was dat de Armeense gemeenschap in Istanbul, de grootste van Turkije, ongemoeid was gelaten.

Ik wierp tegen dat het daar juist begonnen was, in april 1915, meende ik. Hij toonde zich verbaasd dat ik dat wist en om die verbazing weg te slikken bestelde hij voor ons allebei een raki (sterke drank, gelijk aan ouzo) bij de thee. Op mijn beurt was ik verbaasd dat dit kon, want officieel schenken openbare gelegenheden geen alcohol. Begonnen was het daar inderdaad, maar ze hadden in Istanbul alleen een paar duizend intellectuelen vermoord, de rest was ongemoeid gelaten, de hele oorlog door. De door de Armeniërs in Europa opgediste aantallen waren sterk overdreven, zo veel Armeniërs waren er nooit geweest en bovendien viel een flink deel onder Russisch gezag. Neem de stad Kars, nu in oost-Turkije, dat gebied maakte toen deel uit van Rusland en de Russen wisten tijdens de oorlog hun gebied uit te breiden. Zelfs in het Russische Kars vormden de Armeniërs een minderheid, hij meende iets van 30%. En nu komt de grap lachte hij, terwijl hij een tweede raki bestelde. Zijn wat bolle gelaat straalde nu, waardoor hij zijn gebit volop toonde, bruin uitgeslagen maar opgesierd met veel gouden elementen. Onder Atatürk werd het allemaal anders. Die gooide het met Stalin op een akkoordje en kreeg in ruil daarvoor de provincie Kars, die al een halve eeuw Russisch was geweest. De Armeniërs daar moesten naar de Sovjet-Unie uitwijken, want Atatürk hield niet van Christenen als Turkse burgers. De Grieken heeft hij immers ook gedeporteerd en voor het gemak werden Turkse Christenen als Grieken of als Armeniërs aangemerkt. De overlevenden van de Armeense deportatie trokken ook naar de Sovjet-Unie, waardoor de Armeense Sovjetrepubliek tot stand kon komen. Voor een groot deel bevolkt door vluchtelingen uit Turkije, hoe kan dat nou als ze afgeslacht waren? Ik begreep niet waarom hij dit als grap had aangekondigd, maar die moest dan ook nog komen.

De Koerden hebben weinig plezier beleefd aan het vermoorden van de Armeniërs. Atatürk wilde een zuiver Turks land, Koerden waren volgens hem Turken en moesten Turks spreken en hun godsdienst niet al te fanatiek bedrijven. Daar kwamen ze tegen in verzet en dat hebben ze geweten, met Atatürk viel niet te spotten. Honderdduizenden Koerden werden nu op hun beurt gedeporteerd naar West-Turkije, om op te gaan in de Turkse bevolking. Wie niet horen wil, moet voelen. Atatürk kon beter organiseren dan zijn voorgangers, maar toch kwamen er daarbij nog heel wat om. Wie zich verzette werd sowieso terechtgesteld. Over die duizenden dode Koerden hoor je nooit iemand in Europa. Hier in Erzurum wonen gelukkig weinig Koerden, maar meer naar het zuiden des te meer, maar daar houden ze zich nu gedeisd. Atatürk heeft dat goed aangepakt, besloot mijn gesprekspartner, terwijl hij zijn tweede glas snel ledigde en een derde bestelde. Ik vroeg hem of hij als moslim wel mocht drinken. Dat ging prima samen, de koran verbood het drinken van wijn, maar over sterke drank werd niet gerept. Atatürk, die er zelf graag een lustte, had het niet verboden en dus was het goed.

Ararat

In Erzurum beheersen de rijtuigen, meestal met twee paarden, het straatbeeld. Vanwege de kou en neerdwarrelende motsneeuw is de bontmuts het favoriete hoofddekseel voor mannen. De bibberende paarden voor de stilstaande rijtuigen met de in dekens gehulde koetsiers doen Russisch aan, althans zoals je je winters Rusland vanuit de boeken voorstelt.

De normale luxe bus, inclusief het besprenkelen van de handen met eau de cologne, bracht me tot twintig km van de grens. Daarbij passeerden wij de besneeuwde, majestueuze Ararat, die zo'n 5000 meter hoog reikt en waarop de ark van Noach is gestrand. De Armeniërs zien deze berg als het centrum van hun land en eens klopte dat, zij het zo'n duizend jaar geleden. Sindsdien zijn de Armeniërs geleidelijk een slinkende minderheid in eigen woongebied geworden; op dat punt klopte het verhaal van mijn gesprekspartner in Erzurum. Uit Turkije zijn zij vrijwel verdwenen, afgezien van een kleine gemeenschap in Istanbul. In de

Sovjet-republiek Armenië vormden zij aanvankelijk hooguit de helft van de bevolking, maar door de instroom van vluchtelingen en de door Stalin met geweld uitgevoerde bevolkingsruil, heeft die republiek nu een homogene bevolking, voor rondom 90% Armeniërs. Die kijken uit op de Ararat, op een heldere dag goed zichtbaar van grote afstand. Het steekt dat die niet het middelpunt van hun (niet onafhankelijke) land vormt, maar in het gehate Turkije ligt. Mijn gesprekspartner in Erzurum schoof de schuld op de Koerden. Voor moordpartijen op dergelijke schaal was zeker de instemming van het regiem noodzakelijk en het waren niet alleen Koerden die zich eraan bezondigden. Armeniërs houden het op anderhalf miljoen doden, wat aan de hoge kant lijkt, gezien hun bevolkingsaantal destijds. De Turken spreken van een paar honderdduizend, de waarheid ligt hier mogelijk in het midden.

Twintig kilometer van de grens, stapten wij over op een minibusje. Dat 'wij' duidt op een reisgezelschap van een dozijn westerlingen die ertoe veroordeeld waren samen de

grens te passeren. Bij Turken ontbrak die wens, tenminste op dat tijdstip. De grenspost bestond uit een vierkant gebouw met een binnenplaats, met aan de ene kant een Turkse poort, aan de andere kant een Iraanse, een grenspost zoals die er behoort uit te zien. Wij werden als een reisgezelschap behandeld, de paspoorten ingezameld en door elkaar geschud, op een stapel gelegd en na een tijdje weer uitgedeeld. Bij die grens viel op dat mijn bagage afweek van de rest van het gezelschap. Als leraar moet je het onderscheid met hippies scherp in de gaten houden. Die torsen een enorme rugzak met zich mee. Als ze zich omwenden, moet je opzij springen om ongedeerd te blijven, want het gevaarte maakt de draaicirkel onverwacht groot. Eindeloze graafwerkzaamheden zijn nodig om iets tevoorschijn te toveren. Een rugzak is voor mij helaas taboe, omdat ik tot de generatie behoor die dat als typisch Duits ervaart. Mijn docentenaktetas, met klep van boven, blijft ook op reis een onmisbaar attribuut. In een oogopslag zie ik waar papieren, fototoestel, boek en toilettas zich ophouden. In de andere hand draag ik een koffertje van slap kunstleer met rits, waarin mijn garderobe overzichtelijk opgeslagen zit. Daar beide bagagestukken minder dan vijf kilo wegen, vormen ze nauwelijks een handicap bij het lopen.

Een bezwaar is dat je geen hand vrij hebt en daarom ben ik van plan bij een volgende reis het koffertje te vervangen door een schouderetas.

Vietnamweigeraar

Zo kon ik op vrijdag 9 januari 1970 des avonds om zes uur het keizerrijk Iran betreden, de beeltenis van de shah was meteen rijkelijk aanwezig. Samen met een vriendelijke Amerikaan, Rusty en een ziekelijke Fransman, Jean, overnachtte ik in een eenvoudig hotel aan de grens.

welkom in Iran

De rest van het gezelschap nam meteen een snelbus naar Teheran. De Amerikaan van drieëntwintig vertoont alle trekken van de ideale schoonzoen, een gulle lach, welgemanierd, behulpzaam en vrij van complexen. In welstand opgevoed in een suburb van Washington D.C., studierend aan een prestigieuze universiteit. Maar

meteen na zijn afstuderen is hij opgeroepen voor de dienstplicht, met grote kans op of zekerheid, dat werd me niet duidelijk, uitzending naar Vietnam. Een half jaar eerder had ik in New York een enorme betoging tegen die oorlog meegemaakt, maar geholpen had dat niet. Rusty wilde onder geen beding naar Vietnam en was daarom Amerika ontvlucht en wilde nu van de nood een deugd maken. Oosterse wijsheid opdoen. In principe kan hij nooit meer terugkeren naar de VS. Zijn ouders stonden min of meer achter zijn beslissing, over geldgebrek hoefde hij zich geen zorgen te maken. Naar ik begreep stonden zij er eigenlijk ambivalent tegenover, begripvol naar hem, bezorgd hem te verliezen, maar tegenover hun kennissen gaven zij blijk van hun ook gemeente afkeuring over zijn onvaderlandse gedrag. Ondanks zijn hang naar oosterse wijsheid hield hij voorlopig vast aan Amerikaanse gebruiken. Dat bij het ontbijt geen klef witbrood beschikbaar was, had hij manmoedig geaccepteerd, maar hij stond erop dat er drie eieren bij het platte, slechts licht gerezen, Perzische brood werden geserveerd. Op dat punt stuitte hij niet op onwil, maar het kostte hem veel overredingskracht de bedienende Iraniërs te laten begrijpen dat het om drie eieren ging, een hoeveelheid die hun voorstellingsvermogen te boven ging. Daarnaast zoude hij in zijn rugzak een grote hoeveelheid wc-papier mee en hij moest er steeds op verdacht zijn die aan te vullen op de schaarse punten waar dat mogelijk was. Vanaf de aankomst in Turkije wordt men geacht zich te reinigen

met water, met behulp van de hand, die daarna goed gewassen wordt. Voor mij was dat even wennen, weerzin moest overwonnen worden, maar na drie dagen wist ik nauwelijks beter meer en drong het besef door dat dit frisser en hygiënischer is. Ik had de indruk dat de meeste wereldreizigers er zo over denken, maar Rusty dus niet en zijn kameraad Jean evenmin. Ik legde ze nog uit dat je het niet in je hoofd zou halen vuile handen alleen met papier te reinigen. Die vergelijking konden ze niet ontkrachten, maar bekeren kon ik ze niet, ze rilden bij de gedachte. Ik vertelde ze dat hun grote voorbeeld Gandhi diep over dit onderwerp had nagedacht en veel daarover aan het papier had toe-vertrouwd, in overeenstemming met mijn advies. Maar zelfs dat deed ze niet van gedrag veranderen. Ik bedacht trouwens dat ik tegenover Rusty niet de schoolmeester moest uithangen, hij had serieuze keuzes moeten maken, terwijl mijn wereldreis voor de aardigheid was. Met de Fransman was het voor iedereen lastig communiceren, omdat zijn Frans door zijn verstopte neus nog lastiger te volgen viel dan het toch al zou zijn en hij het Engels nauwelijks beheerste.

Hoe oostelijker je reist, des te platter het brood. In Turkije volgen ze de Europese (witte)broodkeuze, in Iran bakt men grote platte broden met nog wat lucht ertussen, vanaf Afghanistan en Pakistan gaat het om pannenkoeken.

Met Rusty wandelde ik naar een naburig dorp om de levensomstandigheden van de Gewone Pers te bestuderen, terwijl Jean ziekteverlof nam. De dorpsjeugd toonde zich hier bijzonder nieuwsgierig, zodat wij spoedig een menigte van vijftig kinderen, grotendeels jongens maar ook nog heel wat meisjes, in leeftijd variërend van 4 tot 14, in een lange sliert achter ons aan hadden. Zij vroegen om sigaretten en lucifers, een enkele inwilliging van dit verzoek door Rusty maakte dat de niet-begiftigden opdringeriger en luidruchtiger werden en op den duur agressief. Zij voelden aan mijn zakken en konden nauwelijks geloven dat ik verstoken was van rookwaren. Na een blik op de onregelmatig geplaatste lemen huizen geworpen te hebben, aanvaardden wij daarom de terugweg naar ons grenshotel. Dit verleidde de dorpsjeugd ertoe ons een heel eind te volgen om ons met stenen te bekogelen, waarbij raak mikken gelukkig niet de centrale doelstelling vormde. 's Nachts in de gedeelde kamer maakte de zieke Fransman snurkende en grommende geluiden met een buitengewoon volume.

Tot die gedeelde kamer waren we gekomen door de aanzienlijk hogere hotelprijzen in vergelijking tot Turkije.

De volgende dag deden we na een kort busritje het schilderachtige plaatsje Maku aan, gelegen in een bergkloof. De schoenen-
doosachtige lemen huizen zijn hoog tegen de steile hellingen opgebouwd. Daar werden we ongevraagd rondgeleid door een jongen van twaalf, gekleed in een
wijd vallend hemd. Hij nodigde ons uit in de eenkamerwoning van zijn ouders. Kleden en dekenrollen vormden hier het meubilair. Op de vloer zittend, wij mochten de benen strekken al hoor je te hurken, deelde zijn moeder glaasjes thee uit. Zij was degelijk gekleed, maar met haar hoofd onbedekt en zonder enige schroom in dit gezelschap van vreemde mannen.

Toen we weer naar buiten kwamen, werden we aangesproken

in het Duits door een Duits ogende vrouw, maar een Iraniër bij haar maakte ons onzeker daarover. Zij vroeg of wij konden autorijden, een vraag die Rusty bevestigend beantwoordde. Hun probleem bleek dat het stel in Duitsland een auto had gekocht, maar dat geen van beiden kon rijden. Daarom hadden zij steeds gewacht op lifters die het stuurwiel konden hanteren. Een Duitser had hen naar Turkije begeleid, waar een Turk het chaufferen had overgenomen. Die had ze tot de grens gebracht, niemand houdt ervan grenzen te passeren in een auto vol spullen, waarvan hij de inhoud niet kent. Dit probleem was opgelost doordat een behulpzame douanier, na inspectie, de auto over de grens had gereden en vandaar naar Maku, waar hij woonde. Nu keken ze uit naar een volgende chauffeur die ze naar Teheran kon rijden en zo mogelijk door Afghanistan naar Pakistan, ruim 5000 km. Daar woonde de familie van de man. Die had zes jaar in Duitsland gewerkt, waar hij zijn vrouw had ontmoet. Wij haptten meteen toe, althans tot Teheran. De auto was een grote Opel, waarvan de achterbank grotendeels in beslag werd genomen door elektronische apparatuur in kartonnen dozen. Daarom vreesde ik dat ik buiten de boot zou vallen. Die

vrees bleek ongegrond. De Pakistaan nestelde zich met zijn toch niet zo slanke vriendin op het overschietende stukje achterbank met weinig beenruimte, waardoor wij voorin ruim plaats kregen. In het begin begreep onze chauffeur niets van het schakelen, als Amerikaan was dat nieuw voor hem, maar gelukkig leerde hij snel. Spoedig stuurde hij de Opel als een keizer over de in principe voortreffelijke weg. Zo voortreffelijk dat een gat in het asfalt aan het eind van een tunnel geheel onverwacht kwam, met een schrik veroorzakende klapband als gevolg. De Pakistaan bevrijdde zich snel uit de verstrengeling met zijn gezellin en sprong als een veer uit de nauwe ruimte waarvoor hijzelf had gekozen. Met even veel snelheid als handigheid ontruimde hij de tjokvolle kofferbak om de krik feilloos te vinden. De bandenwissel bracht hij in recordtempo tot stand, zonder enig verwijt richting chauffeur, die in de donkere tunnel wel degelijk te hard had gereden. Na dit karwei geklaard te hebben, verstrengelde hij zich weer met zijn vriendin. Mededeelzaam of nieuwsgierig waren ze niet. Onze namen hielden we allemaal voor ons, evenals ons beroep. Alleen de Duitse liet zich ontvallen dat ze analiste was en niet gehuwd met haar partner. Ik vroeg of hun innigheid hier geen aanstoot gaf, maar zij stelde dat een gastarbeider boven de wet stond, helemaal met een buitenlandse partner. Bovendien stimuleerde de shah aanminning tussen de seksen, zonder de shah zou Iran een achterlijk land zijn gebleven. Buiten de auto waren ze trouwens niet zo close, zij deelde korte bevelen aan hem uit, sigaretten halen en dergelijke, terwijl hij grappen over haar leek te maken met de pompbediende. Tegen ons waren ze uitermate voorkomend, wij moesten route en tempo bepalen en alle consumpties onderweg namen zij voor hun rekening, waartegen Rusty en ik krachtig protesteerden, zonder succes gelukkig. Na 950 km afgelegd te hebben, bereikten wij Teheran tegen middernacht. Aan de rand van de stad verdwaalden we en daarom ging ik de weg vragen aan een militair op het trottoir, met een automatisch geweer op de schouder. Ik vroeg hem de weg naar het centrum, maar in plaats van te antwoorden nam hij in een vloeiende beweging de lighouding aan, met het geweer vanuit deze lage stand op mij gericht. In de overtuiging dat hij een komisch nummer opvoerde, beantwoordde ik dat door naar mijn maag te grijpen, alsof hij mij reeds getroffen had. Vervolgens wilde ik hem passeren, omdat ik even verder een glazen wachthokje zag met militairen erin, die mij waarschijnlijk beter konden helpen. Als een slang bewoog hij iets achterwaarts, maar bracht daarbij zijn geweer naar boven, twijfel over het grapgehalte kwam bij

mij op. Terecht, want in duidelijke paniek kwam een officier naar buiten rennen om de plichtsgetrouwe wachtpost de ruststand voor te schrijven. Het ging om de ingang van een groot kazernecomplex, waarbij de wachtposten de opdracht hadden iedereen neer te schieten die een bepaalde lijn overschreed, zeker rondom middernacht. De officier nodigde mij uit in het hel verlichte glazen hokje en legde mij nauwkeurig uit hoe wij verder moesten rijden. Zo vonden wij onderdak in het ons aanbevolen hotel, waar alle grenspassanten van twee dagen eerder al vertoefden, gewild of ongewild komen wereldreizigers elkaar steeds weer tegen. Vanwege de prijs deelden wij weer een kamer, de Duitse koos voor een kamer alleen. De Pakistaan bleef in de auto slapen om op zijn spullen te passen. Ze wilden de volgende ochtend meteen verder, waarvoor Rusty niets voelde. Zonder probleem zouden ze in de ontbijtruimte een nieuwe lifter-chauffeur kunnen vinden.

Teheran

Teheran is een miljoenenstad die modern aandoet, zij het met een oud centrum rondom de bazaar. De stad ligt op een hoogvlakte, aan de rand van de woestijn, met een hoog oprijzend gebergte erachter. Dat gebergte ziet er dor uit, alleen in de hoogte vallen enkele groene plukjes te zien, verder is bruin de overheersende kleur. Aan de andere kant van het gebergte, langs de Kaspische zee, ziet het er heel anders uit, weelderig groen, zoals we later konden vaststellen.

Hier en daar treft de bezoeker in Teheran een monument in de vorm van een moskee, fort of stuk stadsmuur aan, maar voor ongerept stedschoon hoeft men er niet heen.

Om het hotel drommen studenten samen die de omgang met westerlingen bijzonder op prijs stellen, om hun Engels op een hoger peil te brengen. Met een paar nam ik de wereldproblemen door, waarna we bij de shah terecht kwamen, waarvoor zij grote waardering toonden. In het openbaar kritiek uitoefenen of al te zeer afwijkende meningen verkondigen kon natuurlijk niet, het zou anders een mooie boel worden, maar van een geheime politie hadden ze nog nooit wat gemerkt. De shah had een 'Witte revolutie' afgekondigd en daar stonden zij volledig achter. Communisten vormden een gevaar voor het land en voor hun godsdienst en daarom was het goed dat die bestreden werden, al hadden ze er nog nooit een gezien, zeker niet op de universiteit. Daar studeerden ook vrouwen en dat was aan de shah te danken. Met de studentes gingen ze gewoon om, die beten niet. Je ouders zochten la-

ter een bruid voor je uit, dat sprak vanzelf, daarom moest je wel afstand bewaren. Misschien hoefde dat niet van de shah, maar wel van hun ouders en familie, die wisten wat god met je voor had, daar moest jezelf niet tussenkomen. De shah moderniseerde het land, dat vonden ze prachtig, daarom wilden ze goed Engels leren. De shah deed ook veel om de armoede te bestrijden, maar er viel nog veel te doen, daar gingen ze later hun schouders onder zetten.

De beeltenis van de shah zie je overal, vaak met zijn vrouw Farah Diba aan zijn zijde, een modern koppel. Atatürk is het grote voorbeeld voor hem, van bovenaf modernisering op westerse leest geschoeid opleggen en tegenstand met harde hand de kop indrukken. Gezien het grote aantal politieke gevangenen, regeert hij niet zachtzinnig, maar het volstrekt meedogenloze van Atatürk lijkt hij te missen. Zijn vader, die ongeveer gelijk met Atatürk aan de macht kwam, had wel over die eigenschap beschikt. Die kwam aan de macht via een militaire coup en

riep zichzelf tot keizer uit, hij was zo'n beetje de laatste militaire dictator in de wereld die een vorstelijke titel aannam. Op een eerbiedwaardige traditie kan de huidige shah niet bogen. Hij besteeg de troon in 1941, toen de Engelsen zijn vader afzetten vanwege diens sympathie voor Hitler.

Duitse imam

Het gezelschap in het hotel verschilt van de keurige studenten erbuiten. Zijn die onberispelijk westers gekleed en gekapt, mijn metgezellen geven de voorkeur aan oosterse attributen, afgezien van de spijkerbroek die iedereen draagt. Rusty is glad geschoren en heeft maar half lang haar en een sober Afghaans jack, vrijwel alle anderen dragen een baard, het haar tot ver over de schouders, over de kraag van hun lange Afghaanse jassen in bonte kleuren. Kettingen zijn populair, zonder onderscheid naar sekse. Dan zijn er nog speciale typen. Zo loopt er een bedelmonnik met geschoren hoofd rond in theekleurige pij. Daar hij altijd aan het mediteren is, kijkt hij met een verheven blik de

hoogte in als je hem daarbij stoort. Over publieke belangstelling heeft hij niet te klagen, want het merendeel van de hotelgasten verafgoodt hem. Hij heeft immers al een hogere trede van oosterse wijsheid bereikt. Dat hij op hun zak teert, deert niemand.

Apart is de Duitse imam. Hij draagt een mooie grijze mantel om de schouders en een tulband op het hoofd. Onder die mantel draagt hij een authentieke pofbroek, uniek voor een westerling en trouwens ook voor de meeste Iraniërs. Zij blonde haar is half lang en hij heeft een mooie baard gekweekt. Ook hij kijkt verheven, maar weet dat te combineren met grote spraakzaamheid. Als een leeghoofd liet hij Duitsland achter zich om in Afghanistan het ware geloof te vinden, dat van de zuivere Islam. Uitvoerig kan hij betogen in welke opzicht de Islam zich in gunstige zin onderscheidt van zowel de moderne leeghoofdigheid als van het Christendom. De Islam vertegenwoordigt het zuivere geloof en de zuivere vrede. Die boodschap wil hij verkondigen van Düsseldorf tot Delhi en daarom pendelt hij jaarlijks tussen die steden heen en weer. Zijn gehoor luistert vol ontzag toe. De zo evenwichtig lijkende Rusty raakte in de ban van de imam, die hij na een paar gesprekken karakteriseerde als een bijzonder wijs man. Op de uitnodiging een hele dag met hem op te trekken om een of andere heilige plaats te bezoeken, ging hij dan ook gretig in. Al vroeg in de ochtend werden wij gewekt door zijn gestommel om zich tijdig bij de imam te voegen. Tegen middernacht keerde hij terug, geheel ontdaan, heel anders dan ik hem kende. Hij wilde graag zijn hart bij mij uitstorten, ik was immers leraar en godzijdank geen Fransman.

'Hij is homo', bracht hij uit. Ik keek hem verbaasd aan, je moest wel Amerikaan zijn om dat zo schokkend te vinden en met de door mijn landsaard ingegeven tolerantie maakte ik op superieure wijze duidelijk dat dit volstrekt normaal is. Maar daar ging het niet om, iedereen mocht van hem homo zijn. Ze hadden een fantastische dag gehad, diverse moskeeën en graven van heiligen in de buurt van Teheran bekeken, waarbij de imam steeds uitleg had gegeven. Rusty begon steeds meer in de Islam te zien. In de avonduren, op de hotelkamer van de imam, was aan die serene verstandhouding een eind gekomen. Overmand door emotie had de imam zijn liefde aan Rusty bekend, al vanaf de eerste kennismaking was hij smoorverliefd geweest. Gevleid had de Amerikaan zich niet gevoeld, wel geschrokken. Op de hem zo kenmerkende vriendelijke wijze had hij uitgelegd dat zijn gevoelens voor de imam van een andere aard waren, dat hij hem respecteerde, maar dat hij de afwijking vertoonde meer met vrouwen op te hebben. Hierop had de imam hem besprongen in een poging met geweld te